

بررسی نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در تحقق‌پذیری حکمروایی خوب شهری (نمونه موردی: کلانشهر تهران)

فرشته رضایی^۱

جمیله توکلی نیا^۲

مظفر صرافی^۳

چکیده

نظام اداره امور شهر در طی صد سال گذشته به جهت ضعف نهادهای مدنی و محلی، نداشتن جایگاه تعریف شده تشکیلاتی در سلسله مراتب تشکیلاتی کشور و عدم مشارکت در برنامه‌ریزی به واسطه ماهیت برنامه‌ریزی متمرکز و از بالا به پایین باز مانده است. امروزه کلانشهر تهران بعنوان کلانشهری که می‌بایست نقش بین‌المللی در سطح منطقه و نقشی ملی در داخل کشور ایفا کند، برخوردار از مسائل و مشکلات عدیده است، که عمدتاً بواسطه عدم توسعه اجتماعات محلی و شکل‌گیری حکمروایی خوب شهری است. از این رو در این پژوهش سعی بر آن شده است که به نقش و جایگاه سازمان‌های مردم‌نهاد به عنوان یک ظرفیت نهادی در تحقق و بهبود فرآیند حکمروایی جهت افزایش مشارکت اجتماعات محلی پرداخته شود. پژوهش حاضر از منظر هدف، کاربردی و از لحاظ گردآوری داده توصیفی - پیمایشی است. برای دستیابی به این هدف، نمونه‌ای از مسئولین و فعالین سازمان‌های مردم‌نهاد کلان شهر تهران، انتخاب و مورد پیمایش قرار گرفته است. جامعه آماری شامل مدیران سازمان‌های مردم‌نهاد مناطق ۲۲ گانه کلان شهر تهران (۱۵۰ نفر) می‌باشند که با استفاده از معادله کوکران، تعداد نمونه آماری برابر با ۱۰۹ نفر ارزیابی شد. در این پژوهش با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌گیری، ۱۰۹ نفر نمونه آماری از بیست و دو منطقه کلانشهر تهران انتخاب شدند و برای تحلیل داده‌ها از روش‌های آمار توصیفی و استنباطی از آزمون رگرسیون در نرم‌افزار SPSS استفاده شد. یافته‌ها نشان داد که به طور کلی سازمان‌های مردم‌نهاد در تحقق‌پذیری حکمروایی خوب شهری کلان شهر تهران نقش دارند، اما این سازمان‌ها با وجود آن که بر تحقق‌پذیری مولفه‌های مشارکت و پاسخگویی کلان شهر تهران مثر مثر می‌باشند، اما در برآورده ساختن مولفه‌های قابلیت اطمینان، شفافیت و همچنین کارائی نقش قابل‌قبولی ندارند.

واژگان کلیدی: سازمان‌های مردم‌نهاد، حکمروایی خوب شهری، مشارکت، کلانشهر تهران

مقدمه

در دهه‌های اخیر، حکمروایی به یکی از واژه‌های کلیدی علوم فضایی، به ویژه در حوزه جغرافیا تبدیل شده است. حکمروایی فرآیندی است که به حضور و ارتقاء نقش کنشگران در تصمیم‌گیری‌ها و اداره امور ارج می‌نهد و در نهایت می‌تواند منجر به توسعه پایدار محیط گردد. تا دهه ۱۹۸۰ میلادی فرض اولیه و غالب آن بود که حکومت‌ها دارای اقتدار و ظرفیت لازم برای اداره و حکومت هستند، یعنی توان صورت‌بندی و اجرای سیاست‌ها و تحقق اهداف توسعه را دارند. ترجمان این تعریف در زمینه شهری، رویکرد دولت‌مدار در توسعه است (برک پور و اسدی، ۱۳۸۸: ۱۸۳) اما با بروز مسائل پیچیده‌ای مانند فقر، عدم تعادل‌های زیست‌محیطی و... که حکومت‌ها مانند

^۱ دانشجوی دکتری، جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شهید بهشتی

^۲ دانشیار، عضو هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی تهران (نویسنده مسئول)

^۳ دانشیار، عضو هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی تهران

گذشته قادر به رفع آن نبودند و همچنین رشد نیازها و انتظارات شهروندان همراه با کاهش اعتماد به حکومت (Mossberger, 2007:3) و با توجه به عملکرد ضعیف حکومت‌های محلی و ضعف در تأمین خدمات مورد نیاز، ناکارآمدی رویکرد سنتی در برنامه ریزی شهری، موجب ظهور حمایت از رویکرد مدیریتی در برابر برنامه ریزی بلوپرینتی با رویکرد اداری- اجرایی در برابر تقاضاهای شهری در اواسط دهه ۱۹۸۰ میلادی، گردید. از این رو از اواسط دهه ۱۹۹۰ میلادی گذار دیگری در پارادایم غالب در حوزه مدیریت شهری به وقوع پیوست که در متون مربوط از آن به «گذار از مدیریت شهری به حکمروایی شهری» تعبیر شده است. نظریه پردازی‌های جدید در خصوص کاهش نقش دولت و بازنگری در وظایف و کارکردهای آن و افزایش نقش نهادهای غیردولتی در اداره زندگی اجتماعی را می-توان مبین ضرورت گذار از حکومت به حکمروایی تلقی نمود. نظریه‌هایی مانند پر مسئولیت بودن دولت (آنتونی گیدنز)، نظریه بحران مشروعیت دولت (یورگن هابرماس) دولت حداقل (رابرت نازیک) و نظریه عدالت (جان راولز) اگرچه از دیدگاه‌های مختلف مطرح شده اند ولی همه آنها بر تغییر از حکومت به حکمروایی تأکید دارند. بنابراین همگرایی، کل نگری و فراگیری همه ابعاد، کنشگران و فرایندهای مؤثر بر حیات و توسعه شهری را می‌توان خصلت غالب تلاش‌ها و تحولات نظری مدیریت شهری دانست. تحولات مذکور را در خلاصه ترین شکل ممکن می‌توان به صورت حرکت از الگوی قدیمی حکومت شهری به الگوی حکمروایی شهری تبیین و تعریف کرد (پرهیزکار و کاظمیان، ۱۳۸۴:۳۰). اهمیت این موضوع و مسئله‌های گوناگونی برجسته تر می‌شود که دریاپیم برای بسیج و به کار گرفتن منابع نوین در سطح اجتماع محلی، نیاز به رابطه ای دوسویه و مشارکتی فراگیر است که به تنهایی با اعمال اقتدار حکومت "از بالا" به دست نمی‌آید و توجه به حکمروایی، موجب به چرخه توسعه آوردن منابع "از پایین"، خواهد شد (صرافی، ۱۳۸۷: ۱۰)

افزایش تنوع در مناطق شهری، وجود عوامل و عناصر گوناگون و مؤثر در تصمیم‌گیری‌ها، پیچیدگی نظام زندگی در شهرها و ظهور بازیگران جدید در سطح و مقیاس پایین تر از مقیاس ملی و حضور طیفی از کنشگران، شبکه‌ها و روابط در فضای نوظهور به همراه افزایش نقش نهادهای مردمی و جامعه مدنی در اداره‌ی امور و تقویت مشارکت‌های مردمی را می‌توان از مهمترین دلایل ضرورت استقرار الگوی حکمروایی محلی (شهری) دانست. در واقع با تحلیل حکمروایی خوب شهری و تحلیل مؤلفه‌های آن می‌توان شاهد قانونمداری فعالیت‌ها و شفافیت امور، پایداری توسعه و شکل‌گیری الگوی بومی و درون‌زای نحوه‌ی اداره امور بود.

نیم‌نگاهی به وضعیت مدیریت شهری در ایران نشان می‌دهد به دلایلی چون تمرکز گرایی، برون‌زا بودن برنامه‌ها و طرح‌های شهری، اقتصاد رانتی و مبتنی بر نفت، مدیریت شهری تحت تأثیر دولت است و مدام از مدیریت سیستمی و یکپارچه فاصله گرفته و در گرداب مدیریت بخشی و سلولی گرفتار آمده و همچنین از روند شهرنشینی و مسائل برآمده از شهر نشینی، عقب مانده و در دیدگاه‌ها و نگرش‌های از بالا به پایین گرفتار گردیده است (بوچانی، ۱۳۸۶: ۴).

نظام مدیریت شهری تهران به سبب تمرکز در ساختار سیاسی مدیریتی کشور نسبت به سیستم‌های فرادست و نظام‌های ملی و منطقه‌ای دارای رابطه‌ای خطی عمودی و یک سویه‌ای است که آن را به سوی مدیریتی منفعل سوق داده است. به دنبال آن عدم فقدان انسجام کافی در تعاملات سیستمی با سطوح فرودست و داخلی آن را تبدیل به مدیریتی نامنسجم نموده است و در نهایت از نظر ابعاد محیطی نیز مدیریت شهری تهران به دلیل عدم برخورداری از بسترهای مناسب سیاسی، اجتماعی، مالی، حقوقی و مشارکت‌ناکافی کنشگران اجتماعی در محیطی نامساعد در حال فعالیت است.

از این رو در این پژوهش سعی شده است، شاخصه‌های مهم حکمروایی خوب شهری را که در حال حاضر جایگاه آن در توسعه و مدیریت شهری مورد تأیید همگان قرار گرفته است را در کلانشهر تهران مورد مطالعه قرار دهیم. بنابراین با در نظر گرفتن موارد فوق و با توجه به مشکلاتی خاصی که گریبان‌گیر شهر تهران می‌باشد به شناسایی ابعاد حکمروایی خوب شهری که به نوعی از ضروری‌ترین موضوعات قابل بررسی در مدیریت شهری است و به نقش سازمانهای مردم‌نهاد به عنوان یک ظرفیت نهادی در تحقق‌پذیری حکمروایی خوب شهری کلان شهر تهران می‌پردازیم. در نهایت این تحقیق در راستای پاسخگویی به این پرسش است که نقش سازمانهای مردم‌نهاد در تحقق‌پذیری حکمروایی خوب شهری کلان شهر تهران چگونه است؟

پیشینه تحقیق

در زمینه بررسی نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در برقراری حکمروایی خوب شهری تلاش‌های متعددی در جهان و ایران صورت گرفته است. برخی از تحقیقات مرتبط به اختصار به شرح زیر است:

(۱) به سویی عدم تمرکز دموکراتیک: رهیافتهایی برای پیشرفت و ارتقاء حکمروایی خوب (رونالد هانسون^۱ و همکاران (۲۰۰۷)) از موضوعات مورد بحث در این مقاله تاکید بر تشکیل دولت‌های محلی با قدرت بالا به گونه‌ای که بتواند قدرت دولت مرکزی را خنثی می‌سازد. مدیران محلی در ارائه خدمات به مردم نواحی (هم از بعد کمیت و هم از بعد کیفیت) موفق تر از مدیران مرکزی هستند. با انتقال مسئولیت‌ها به واحدهای محلی دولت مرکزی در حل مشکلات مردم به موفقیت‌های بالایی دست می‌یابد. نتایج به دست آمده در این مقاله نشان داد، عدم تمرکز دموکراتیک نه یک مدل و نه یک پیشنهاد بلکه یک راه حل برای حل مشکلات جوامع امروزی می‌باشد.

(۲) طراحی شاخص‌های حکمروایی خوب شهری، اهمیت مشارکت شهروندان و ارزیابی آن در "ونکور" بزرگ (کندی استیوارت^۲ ۲۰۰۶): این مقاله به ارزیابی حکمروایی خوب شهری و شاخص‌های مربوط به آن می‌پردازد، نویسنده پنج مولفه مهم حکمروایی خوب شهری را کارایی و اثر بخشی، مساوات و برابری، مشارکت، پاسخگویی و امنیت معرفی کرده و برای هر مولفه چند شاخص مشخص می‌کند پس ضمن تعریف مفاهیم به کار رفته در مقاله به انتخاب مقیاس‌ها، انتخاب نمونه‌ها و در نهایت ارزیابی شاخص‌ها می‌پردازد. آنچه که در این مقاله در خصوص موضوعات فوق به بحث و بررسی پرداخته می‌شود جنبه نظری و تئوریک داشته و بیشتر بر روی موضوع مشارکت شهروندان برای تحقق حکمروایی خوب شهری تاکید می‌شود. رهیافت پیشنهادی مقاله مشارکت شهروندان در انتخاب مقامات محلی جهت تفویض اختیارات است.

(۳) حکمروایی و حکمروایی خوب، چشم اندازه‌های بین‌المللی و محلی (پلامپتر^۳ و همکاران ۱۹۹۹): این مقاله به تعریف حکمروایی و تفاوت آن با حکومت و دلایل اهمیت این تفاوت پرداخته و توضیح می‌دهد که چرا الگوی حکمروایی توجه زیادی را به خود جلب نموده و چرا این الگوی برای بسیاری از سیاستمداران در مفهوم بومی و غیر بومی حائز اهمیت است. نویسندگان بر این باورند که "حکمروایی" ذهن را به سوی مسئولیت‌پذیری نسبی گروهها در جوامع باز می‌کند و مشارکت عمومی در تصمیم‌گیری را سر لوحه اعمال خود قرار می‌دهد، نویسندگان در ادامه ویژگی‌های جوامع بومی را در متغیرهایی نظیر یکپارچگی همراه با تنوع، فرهنگ مشارکتی، احترام و اعتماد، حفظ گروه، اجماع و توافق عمومی، ارتباطات قوی و... خلاصه می‌کنند. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که مشارکت مردم در بهبود سازماندهی حکمروایی محلی و فعالیت‌ها و نقش سازمان‌هایی مردم محور نظیر N. G. O و C. B. O در روند تحقق تشکیل حکمروایی محلی در مقیاسهای محلی یا کشوری یا بین‌المللی به حکمروایی خوب می‌انجامد.

(۴) در پژوهشی در آمریکا حکمروایی شهری در رابطه با تجدید حیات واحدهای همسایگی در مینیا پولیس بررسی شده است. این برنامه که موسوم به NRP^۴ می‌باشد به بررسی و سنجش مشارکت شهروندان در سطح واحدهای همسایگی پرداخته و با هدف تقویت مشارکت شهروندان در سطح واحدهای همسایگی طراحی شده است و در این زمینه با 60 نفر از ساکنین نیز مصاحبه شده است. برنامه بهسازی واحدهای همسایگی فرصت‌های بی‌نظیری برای ساکنین جهت مداخله و شرکت در تولید جمعی^۵ خدمات و کالاهای عمومی به وجود آورد. در این بررسی مشاهده شد که گسترش قدرت و گسیل منابع به سوی واحدهای همسایگی از عواملی هستند که کمیت و کیفیت مشارکت و مداخله مدنی را در میان ساکنین مینیا پولیس افزایش داده است. در پایان تحقیق چنین نتیجه‌گیری شده است که دو

¹ Johnson

² Kennedy Stewart

³ Plumptre

⁴ The Neighborhood Revitalization Program

⁵ Co-Production

عامل موجب موفقیت NRP می‌شود که عبارتند از: دسترسی به منابع و تنظیم مقرراتی به منظور تداوم مشارکت ساکنین در سطح واحدهای همسایگی؛ در ادامه عنوان شده است که قدرت و منابع نیروی محرکه عمده ای برای بسیج کردن و مشارکت شهروندان می‌باشند. همچنین دسترسی به منابع موجب توانمندی ساکنین مینیا پلیس جهت مداخله در برنامه ریزی و تصمیم گیری‌های مربوط به توسعه می‌شود. تجربه مینیا پولیس نشان می‌دهد که چگونه منابع عمومی می‌تواند مشارکت و پاسخگویی در محیط پیرامون، حکمروایی محلی مردمی در شش کشور بولیوی، هندوراس، مالی، هند، فیلیپین و اکراین توسط USALD می‌پردازد و به دو اصل مهم حکمروایی یعنی مشارکت و پاسخگویی اشاره دارد. این مقاله یک مروری بر شاخصهای حکمروایی توسط USALD از دهه 1950 تا 1990 تاکید می‌کند که باید به شهروندان این موقعیت داده شود تا در تصمیم گیری محلی که بر زندگیشان تاثیر دارد، دخالت داشته باشند.

۵) در تحقیقی که در منطقه شمال شرقی هند صورت گرفته، حکمروایی شهری در رابطه با آرایش سازمانی حکومت‌های محلی (شهری) برای ارائه خدمات شهری مورد بررسی قرار گرفته و بر تمرکز زدایی تاکید بسیاری شده است. در این پژوهش چنین عنوان شده است که کارکردهای اصلی توسط ادارات حکومتی و کارگزاری‌های مربوط بدان صورت می‌گیرد و در این بین ضمن ضعیف ارزیابی کردن حکومت‌های محلی در زمینه تمرکز زدایی، توانمند سازی حکومت را نیز منوط به تمرکز زدایی دانسته است. همچنین با توجه به سطح پایین تمرکز زدایی و فرآیندهای تصمیم گیری و تفویض قدرت مالی و سرمایه گذاری، توانمند سازی سازمانی حکومت‌های شهری در فرآیند حکمروایی شهری عامل کلیدی قلمداد، و به منظور اصلاح سازمانی؛ نقشی برای تمرکز زدایی قدرت سیاسی قائل شده است. در پایان تحقیق اشار شده است که معمولاً فرض بر این است که اختصاص سرمایه به بخش عمومی به صورت خودکار منجر به بهبود ارائه خدمات می‌شود در حالی که ضعف در نظام ارائه خدمات، پاسخگویی و ساز و کارهای آگاهی بخشی می‌تواند منجر به شکست و عدم نتیجه گیری این امر گردد. (www.cerk.ef.uni-lj.si)

۶) محبوبی و حبیبی در پژوهش خود با موضوع تبیین رابطه حکمروایی خوب شهری و رضایتمندی شهروندان از عملکرد شهرداری، مطالعه موردی: شهر دوگنبدان (۱۳۹۸) با بهره گیری از الگوی حکمروایی خوب شهری که در آن دولت، شهروندان و نهادهای خصوصی در یک جریان افقی و فرا بخشی به مشارکت می‌پردازند را مورد توجه قرار می‌دهند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد دو متغیر حکمروایی خوب شهری و رضایتمندی با یکدیگر رابطه معنادار داشته اند. به عبارت دیگر، هرچه میزان و سهم شاخص‌های حکمروایی شهری افزایش یابد، سطح رضایتمندی مردم نیز افزایش می‌یابد.

۷) ابدالی و همکارانش در تحقیقی تحت عنوان مدیریت یکپارچه شهری مبتنی بر حکمروایی خوب شهری کلانشهر تهران (۱۳۹۸) به سوالات ذیل پاسخ داده اند:

۱- مؤلفه‌های ساختاری حکمروایی خوب شهر تهران بر اساس یکپارچگی مدیریت شهری چیست؟ ۲- مؤلفه‌های مدیریت و عوامل یکپارچه سازی شهری تهران کدام اند؟ ۳- چگونگی روابط میان مؤلفه‌های مدیریت شهری جهت رسیدن به یکپارچگی ساختاری، چیست؟ ۴- مؤلفه‌های مدیریت یکپارچه شهری چه روابط معناداری با فرایند حکمروایی خوب شهری دارد؟ هدف این پژوهش تبیین روابط معناداری عوامل عملکردی، ساختاری و سازمانی مدیریت یکپارچه با توجه به اصول حکمروایی و تدقیق شاخص‌های مؤثر مدیریت یکپارچه شهری بر ساختار فرآیندی حکمروایی خوب است، که پس از تبیین این روابط و تحلیل و تعیین چارچوب ایدئال راهکار و سیاست سازی لازم در جهت تصمیم سازی ارتقا حکمروایی خوب شهری تهران با توجه به اصول مدیریت یکپارچه شهری ارائه گردیده است.

۸) روستایی و اندستا در تحقیق خود تحت عنوان امکان‌سنجی کاربرد مدل حکمروایی شهری مشارکتی در سطح واحد همسایگی برنامه NBN در تبریز (۱۳۹۷) معتقدند که ساختارهای سلسله‌مراتبی که به عنوان «رویکرد سنتی» شناخته می‌شوند، ظرفیت لازم را برای استفاده مطلوب از ظرفیت‌های محلی و ایجاد محیطی با کیفیت بالا را ندارند؛ از این رو لازم است ساختاری غیرمتمرکز و مشارکتی در الگوی اداره امور شهر ایجاد شود. براساس تحلیل عوامل درونی و بیرونی این پژوهش، امکان کاربرد برنامه NBN (همسایه‌ها محیط

پیرامونی همسایگی خود را می‌سازند) در منطقه ۲ کلان‌شهر تبریز وجود ندارد و وضعیت این منطقه در زمینه اجرای این برنامه در گروه تدافعی قرار دارد؛ یعنی باید به کاهش نقاط ضعف و جلوگیری از تهدیدات در منطقه پرداخته شود. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد رفع هرگونه فضای جبری از سوی متولیان و مدیران امور شهری و کمک به ایجاد فضای تعاملی اولویت اول محسوب می‌شود.

۹) مشکینی و همکارانش (۱۳۹۳) در تحقیقی با عنوان حکمروایی مطلوب شهری در محله اوین به بررسی وضعیت مدیریت محله اوین از لحاظ شاخص‌های هشت گانه حکمروایی مطلوب شهری می‌پردازند. در این پژوهش نتیجه گیری می‌شود که شاخص‌های اثربخشی و پاسخ‌گویی از کارکرد بیشتری در شکل‌گیری الگوی مطلوب مدیریت محله اوین نقش داشته‌اند و مدیریت محله اوین از لحاظ شاخص‌های حکمروایی مطلوب شهری در وضعیت خوبی قرار دارد.

۱۰) مدیریت دولتی و سازمان‌های محلی بانگاهی به ایران (مقیمی ۱۳۸۰): این مقاله با بیان ویژگی‌های مدیریت دولتی نوین در عصر حاضر نظیر رهایی از تصدی‌گری، تقویت مشارکت مردمی و ایجاد خودگردانی محلی، ایجاد و توسعه سازمان‌های محلی را در تحقق چنین ویژگی‌هایی از ضرورت‌های الزامی به شمار می‌آورد در این مقاله جایگاه سازمان‌های محلی در سطوح مدیریت دولتی مورد بررسی قرار می‌گیرد مقایسه ویژگی‌های سازمان‌های محلی سنتی و نوین و همچنین توجه به شکل‌گیری سازمان‌های محلی در ایران (شوراهای اسلامی، شهرداری‌ها، دهیاری‌ها و...) تلاش گردیده مورد تأکید قرار گرفته است. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد سازمان‌های محلی محل تلاقی و برخورد دو جریان عمده فلسفی یعنی خودگردانی و مدیریت مطلوب بوده و در کشور ما نیز در فرایند مدیریت دولتی نوین از این ابزار کارآمد (سازمان‌های محلی) به درستی استفاده نمی‌شود و سازمان‌های محلی در ایران حائز تمامی شرایط سازمان محلی و افقی نیستند بنابر این لازم است متناسب با ساختار دولت در ایران اختیارات لازم به این نهادهای خودگردان محلی داده شود و تلاش گردد تا ویژگی‌های سازمان‌های محلی نوین در اداره امور شوراها و شهرداری‌ها سر لوجه اقدامات سازمان‌های محلی قرار گیرد.

۱۱) در پایان این بخش می‌توان به تحقیق پورمحمدی و همکاران تحت عنوان «حکمروایی مطلوب شهری بر بنیان سرمایه اجتماعی: آزمون نظم نهادی - فضایی ارتباطی فاعلیت مندی غیر اقتصادی» (۱۳۸۹)، اشاره کرد که بر روی کلانشهر تبریز صورت گرفته است. جامعه آماری این تحقیق سه خوشه می‌باشد که خوشه نخست؛ نهادهای رسمی و حکومتی (شهرداری)، خوشه دوم؛ نهادهای جامعه مدنی (شورای شهر) و خوشه سوم را بازار و بخش خصوصی در بر می‌گیرد. در این تحقیق، همبستگی معنی‌داری بین خلق و ایجاد حکمروایی مطلوب شهری از رهگذر جامعه مدنی و سرمایه اجتماعی مورد تأیید و تأکید قرار گرفته است.

مبانی نظری

تعاریف و مفاهیم

سازمان‌های مردم‌نهاد

عبارت «سازمان‌های مردم‌نهاد» با تاسیس سازمان ملل متحد، در سال ۱۹۴۵ به وجود آمد و ضرورت کار با آن و انجام امور از طریق آنها با تاسیس بخش اطلاعات عمومی سازمان ملل در سال ۱۹۴۶ آغاز شد. ظهور سازمان مردم‌نهاد از یک سو واکنشی به شرایط و عوامل اجتماعی و اقتصادی آن دوران، ظهور گفتمان توسعه و ناتوانی دولت‌ها در پاسخ به نیازهای توسعه‌ای جوامع و از سوی دیگر محصول فعال‌گرایی نیروهای سیاسی، تحولات در سیاست و ساختارهای نهادی دولت‌ها و سازمان‌های بین‌دولتی بوده است (موسوی، ۱۳۹۱: ۸). سازمان‌های مردم‌نهاد گروه‌های داوطلبانه فردی یا سازمانی عمدتاً غیر انتفاعی هستند که معمولاً وابسته به هیچ دولتی نبوده و در سطح محلی، ملی یا بین‌المللی برای خدمت‌رسانی و یا سیاست‌گذاری عمومی شکل گرفته‌اند (کارنز^۱، ۲۰۱۶: ۷-۵). سازمان‌های مردم‌نهاد در رایج‌ترین تعریف به سازمان‌های خصوصی اشاره دارد که برای رفع گرفتاری‌ها و آلام مردم و ارتقاء سطح زندگی ایجاد می‌شوند و در کاهش معضلات اجتماعی نقش اساسی بر عهده دارند (صمدی میارکلائی، ۱۳۹۵: ۱۳۳). سازمان مردم‌نهاد برای رسیدن به اهداف

¹ Karns

گوناگونی فعالیت می‌کنند و معمولاً اهداف در جهت پیشبرد خود، طیف وسیعی از موقعیت‌های امنیتی، اقتصادی، سیاسی و اجتماعی را در بر می‌گیرند. به عنوان مثال، می‌توان به بهبود وضعیت امنیت قضایی شهروندان، وضعیت محیط زیست، تشویق گروه‌ها و مردم به رعایت حقوق شهروندی، ارتقای امنیت و احساس امنیت شهروندان، بالابردن سطح رفاه اقشار محروم و آسیب‌پذیر یا مطرح ساختن یک برنامه مشترک و دسته جمعی و آگاهی‌رسانی به طبقات مختلف جامعه اشاره کرد. جهت تکامل سازمان مردم نهاد سه مرحله (دوران) شناسایی شده است. در مرحله اول، نوع خاصی از سازمان مردم نهاد شکل گرفتند که بر امداد رسانی و رفاه متمرکز بودند و مستقیماً به افراد ذی‌نفع خدمات امدادی ارائه می‌کردند. تامین پناهگاه و ارائه خدمات بهداشتی نمونه‌هایی از خدمات این قبیل سازمان‌ها بود. در مرحله دوم، سازمان‌های مردم نهاد از لحاظ وسعت و اندازه کوچک‌تر شده و به مجموعه‌های مستقل و خودکفایی محلی تبدیل شدند. سازمان مردم نهاد در این مرحله، امکانات جوامع محلی را گسترش دادند تا بتوانند با اقدام‌های محلی مستقل نیازهای آنها را برآورده سازند. در مرحله سوم، این سازمان‌ها سعی دارند در سطح ملی و بین‌المللی تغییراتی به وجود آورند و به تدریج از سازمان مردم نهاد امدادرسان به سازمان مردم نهاد توسعه و آبادانی تغییر ماهیت دهند (کریم البایر^۱، ۲۰۰۵: ۶). دیگر ویژگی‌های سازمان‌های مردم نهاد شامل موارد زیر است:

- غیردولتی بودن: بدین معنی که تاسیس آنها بر اساس تصمیم دولتی و در چارچوب بودجه عمومی انجام نگیرد، بلکه اشخاص حقیقی یا حقوقی خصوصی موسس آنها باشند، البته سازمان‌های مردم نهاد و مجموعه دولت دارای ارتباط و اثرات دو جانبه هستند.
- غیر انتفاعی بودن: بدین معنی که دست‌یافتن به درآمد و سود و انجام فعالیت‌های تجاری و صنفی انتفاعی به منظور تقسیم منافع بین اعضاء، موسسان، مدیران و کارکنان هدف سازمان نباشد، هر چند که این ویژگی، سازمان مردم نهاد را از دست‌یابی به درآمد برای اداره امور خود باز نمی‌دارد.
- تمایل به استقلال: بدین معنی که سازمان‌های مردم نهاد سعی می‌کنند برای تحقق اهداف خود در چارچوب قوانین موضوعه تا حد ممکن از درجه استقلال بالایی برخوردار باشند و زیرنقوذ صاحبان قدرت و یا گرایش‌های مختلف قرار نگیرند.
- غیرسیاسی بودن: اهداف غیرسیاسی در بردارنده فعالیت‌های هم‌مانند بین دولت و مردم در جهت امنیت سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی شهروندان؛ (ث) گسترش نظارت و ارزیابی عمومی در جهت امنیت سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی شهروندان؛ (ج) ارزیابی فعالیت‌های سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی؛ (چ) افزایش بهره‌وری در استفاده از منابع سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی و (ح) هنجار سازی است (رزینی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۰۸-۸۵). است که مشمول ماده یک قانون احزاب نشود.
- خودجوشی و نیاز طبیعی: سازمان‌های مردم نهاد بر اساس نیاز طبیعی ناشی از شرایط فکری، محیطی، انگیزش‌ها، خصوصیت‌ها و آرمان‌های مشترک افراد و جامعه و به صوت داوطلبانه و خودجوش و بر اساس اصل آزادی اراده اشخاص تاسیس و اداره می‌شوند (ورویی و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۷).

حکمروایی خوب شهری

عنوان حاکمیت شایسته از اواخر قرن نوزدهم به مثابه پاسخی به فساد مدنی در حمایت از کارفرمایان و دستگاه‌های سیاسی به وجود آمد. جنبش‌های ملی به طور هوشمندانه از افزایش ظرفیت حکمروایی و اخلاق مدنی، به مثابه پادزهری برای هرج و مرج زندگی شهری پشتیبانی کردند. تعریف ساده حکمروایی شهری، کیفیت روابط میان حکومت و شهروندان است (شنگ^۲، ۲۰۱۰: ۱۴۷-۱۳۱). واژه حکمروایی خوب، نخستین بار در سال ۱۹۸۹ توسط بانک جهانی برای شناسایی بحران حاکمیت در افریقا ابداع شد. اصطلاح حکمروایی خوب شهری اولین بار توسط بانک جهانی وارد گفتمان توسعه شد (سداشیوا^۳، ۲۰۰۸: ۱۱-۹). سپس از طریق نهادهای بین‌المللی توسعه،

^۱ Kareem. Elbayar

^۲ Sheng

^۳ Sadashiva

مانند بانک توسعه آسیا در سال ۱۹۹۵، صندوق بین‌المللی پول در سال معنای دو گانه است. به این ترتیب که در یک سمت، این مفهوم به تجلی تجربی انطباق دولت با محیط بیرونی و از طرف دیگر بر الگوی مفهومی با نظری همیاری نظام‌های اجتماعی و نقش دولت در این فرآیند مربوط است (بهیان^۱، ۲۰۱۰: ۱۳۳-۱۲۵). شاخص‌هایی است که سازمان ملل آنها را معرفی نموده‌است. این شاخص‌ها به تفصیل در زیر بیان شده است:

- مشارکت: از منظر جامعه‌شناسی، مشارکت نوعی تعامل چند سویه است. به نظر هال تعارض بین دیدگاه‌های عمل‌گرایانه و دیدگاه‌های عموماً فلسفی از مشارکت موجب شده که مفهوم مشارکت تبدیل به مفهومی چند وجهی شود و در طی زمان با معانی متفاوتی هویدا شود. مشارکت اجتماعی را نوعی کنش هدفمند در فرآیند تعاملی بین کنشگر و محیط اجتماعی او در جهت نیل به اهداف معین و از پیش تعیین شده تعریف کرده‌اند. فرایندی که افرادی جامعه به صورت آگاهانه، داوطلبانه و جمعی در آن شرکت می‌کنند که با در نظر داشتن اهداف معین و مشخص به سهیم شدن آنها در منابع اجتماعی منجر می‌شود (یغفوری، و همکاران، ۱۳۹۵: ۴۲۹-۴۱۱).
 - قابلیت اطمینان: منظور از قابلیت اطمینان در تصمیم‌گیری شهری، وجود قوانین کارآمد، رعایت عادلانه چارچوب‌های قانونی در تصمیم‌گیری و دور بودن دست افراد غیرمسئول از تصمیم‌گیری‌هاست. پایبندی به قانون مستلزم آگاهی شهروندان از قانون و همچنین احترام مسئولان به قانون است (ابراهیم زاده و اسدیان، ۱۳۹۲: ۶).
 - شفافیت: در حکمروایی خوب، شفافیت به معنای اختیار دادن به مردم برای تبدیل شدن به حساب‌رسان در جامعه و داشتن حق اظهار نظر و دسترسی به اطلاعات آزاد است. در چنین حالتی شفافیت در مقابل پنهان کاری و تصمیم‌گیری‌ها به‌شمار می‌آید. به این دلیل که در پنهان کاری امکان بروز فساد در تصمیم‌گیری وجود دارد، در صورتی که شفافیت مانع بروز و گسترش آن می‌شود (احمدی پور و همکاران، ۱۳۹۱: ۲۶-۱).
 - پاسخگویی: واژه پاسخگویی فرایندی را شرح می‌دهد که در آن سازمان‌ها، مسئولان و مدیران چه در سطح کلان و چه در سطح خرد و انجمن‌های محلی، مسئول نتایج تصمیم‌های خود هستند. در واقع پاسخگویی اهرمی برای افزایش کنترل مسئولان و تصمیم‌گیرندگان است تا در قبال عملکرد خود مسئول باشند (ترنر و همکاران، ۲۰۱۴: ۱۱۷-۱۰۵).
- کارایی: مفهوم کارایی در ارتباط با حکمروایی خوب به معنی استفاده پایدار از منابع طبیعی و حفاظت محیط زیست نیز خواهد بود؛ لذا موضوع بهترین استفاده از منابع، ارتباط مستقیمی با حکمروایی دارد (مهارتی و همکاران، ۱۳۹۱: ۵). ویژگی‌های حکمروایی خوب با اندک تفاوت‌هایی از دیدگاه‌های دیگری نیز مطرح شده است. کمیسیون اقتصادی و اجتماعی ملل متحد برای آسیا و اقیانوسیه (UNESCAP) هشت ویژگی را برای حکمروایی خوب برشمرده که عبارت‌اند از: مشارکت جوانه، وفاق محور، پاسخگویی، شفافیت، انعطاف‌پذیر، کارآمد و مؤثر، منصفانه و عام و تابع حاکمیت قانون. طبق دیدگاه این کمیسیون حکمروایی خوب تضمین می‌کند فساد به کمترین میزان برسد و دیدگاه‌های اقلیت مورد توجه قرار گیرد و مشکلات اقشار آسیب‌پذیر در تصمیم‌گیری‌ها لحاظ شود. (www.unescap.org)

فرضیه و مدل مفهومی پژوهش

فرضیه اصلی

۱. سازمان‌های مردم‌نهاد در تحقق‌پذیری حکمروایی خوب شهری کلان شهر تهران نقش دارند.

فرضیات فرعی

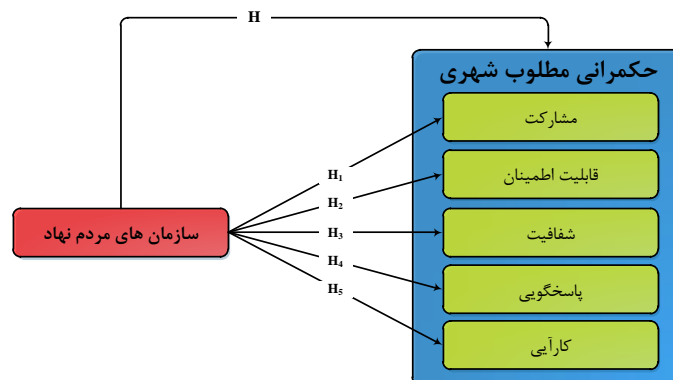
۱. سازمان‌های مردم‌نهاد در تحقق‌پذیری "مشارکت" کلان شهر تهران نقش دارند.
۲. سازمان‌های مردم‌نهاد در تحقق‌پذیری "قابلیت اطمینان" کلان شهر تهران نقش دارند.

¹ Bhuiyan

۳. سازمان‌های مردم‌نهاد در تحقق‌پذیری "شفافیت" کلان‌شهر تهران نقش دارند.
۴. سازمان‌های مردم‌نهاد در تحقق‌پذیری "پاسخگویی" کلان‌شهر تهران نقش دارند.
۵. سازمان‌های مردم‌نهاد در تحقق‌پذیری "کارآئی" کلان‌شهر تهران نقش دارند.

مدل مفهومی

با تبیین متغیرهای اساسی موضوع پژوهش و برقراری ارتباط بین آنها بر اساس پیشینه نظری و تجربی، مدل مفهومی این پژوهش به فرم شکل ۱ ارائه شد.

شکل (۱). مدل مفهومی تحقیق (منبع: مولیک و همکاران ۲۰۱۸: ۱۳۷-۱۲۳)

داده‌ها و روش‌ها

تحقیق حاضر از آنجایی که به منظور نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در تحقق‌پذیری حکمروایی خوب شهری کلان‌شهر تهران تعریف شده است، از روش تحقیق پیمایشی و از شاخه میدانی استفاده می‌کند و با تکنیک جمع‌آوری اطلاعات پرسشنامه؛ اطلاعات لازم را از نمونه آماری مورد نظر جمع‌آوری نموده و در نهایت با به کارگیری نرم‌افزارهای آماری مناسب (نظیر SPSS)، به آزمون فرضیه‌هایی که از پیش بر اساس شواهد و اطلاعات خود، آنها را ارائه نموده، می‌پردازد. در این تحقیق پس از مطالعه‌ی کتابخانه‌ای با توجه به اطلاعات به‌دست‌آمده، به ارائه‌ی پرسش‌نامه‌ای با اجزای استاندارد در مقیاس پنج‌گزینه‌ای لیکرت (دامنه‌ی مقیاس یک برای کاملاً مخالف و مقیاس پنج برای کاملاً موافق) که یکی از رایج‌ترین مقیاس‌های اندازه‌گیری به شمار می‌رود، برای بررسی نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در تحقق‌پذیری حکمروایی خوب شهری کلان‌شهر تهران پرداخته شده است. پرسشنامه‌ی تحقیق شامل ۳۵ گویه بود که برای اندازه‌گیری متغیر سازمان‌های مردم‌نهاد ۱۰ گویه و برای اندازه‌گیری متغیر تحقق‌پذیری حکمروایی خوب شهری به طور کلی ۲۵ گویه مطرح شد، به طوری که برای هر یک از مولفه‌های حکمروایی خوب شهری شامل مشارکت، قابلیت اطمینان، شفافیت، پاسخگویی و کارآئی ۵ گویه در نظر گرفته شد. برای معتبرسازی مقیاس تحقیق، از رویه‌ی استخراج اجزای متغیرهای مورد اندازه‌گیری از پژوهش‌های انجام شده و آن‌گاه بومی‌سازی آن با بهره‌گیری از نظرهای متخصصان و نیز نمونه‌های مقدماتی استفاده شده است. بر این اساس ارزیابی دو ویژگی اعتبار محتوایی و مقیاس اندازه‌گیری به صورت قضاوت کیفی بوده است. یعنی پرسشنامه‌ی تحقیق حاضر دارای ۳ اعتبار محتوا بوده است، زیرا اجزاء متغیرهای مورد اندازه‌گیری از پژوهش‌های مربوطه‌ی تحقیق گرفته شده، و سازه‌های پرسشنامه‌ی نیز از سوی اعضای نمونه‌ی آماری به درستی درک شده‌اند. بدین منظور، پرسش‌نامه‌ی طراحی شده، به صورت پیش‌آزمون در اختیار ۱۰ نفر از استادان و خبرگان قرار گرفت؛ آن‌گاه پس از ایراد گرفتن‌های اصلاحی و تعدیل موادی از آنها، مجدداً در اختیار تعداد ۳۰ نفر از اعضای جامعه‌ی آماری مقدماتی قرار گرفت و طبق نظرهای اصلاحی این گروه نیز از مرتب بودن سؤالات با توجه به جامعه‌ی آماری مورد مطالعه اطمینان حاصل شد. در نهایت، پرسشنامه‌ی نهایی طراحی و برای جمع‌آوری داده‌ها مورد استفاده قرار گرفت. همچنین، با استفاده از نرم‌افزار SPSS میزان آلفای کرونباخ برای متغیرهای تحقیق اندازه‌گیری شد که نتایج آن در جدول ۱ ارائه شده است. نتایج نشان

می‌دهد که میزان آلفای گرونباخ برای تمامی متغیرهای مورد بررسی در این پژوهش، بالاتر از ۰.۰۷ می‌باشد، لذا از پایایی قابل قبولی برخوردار می‌باشد.

جدول (۱). میزان آلفای گرونباخ برای متغیرهای پژوهش

متغیرها	مولفه	ضریب آزمون
حکمروایی خوب شهری	سازمان‌های مردم‌نهاد	۷۱۲.۰
	مشارکت	۸۵۱.۰
	قابلیت اطمینان	۸۷۱.۰
	شفافیت	۸۳۴.۰
	پاسخگویی	۷۴۹.۰
	کارآئی	۸۰۵.۰

در این تحقیق، جامعه آماری برابر با ۱۵۰ نفر (تعداد سازمان‌های مردم‌نهاد فعال در شهر تهران) می‌باشد که با استفاده از معادله کوکران، تعداد افراد آزمودنی (نمونه آماری) برابر با ۱۰۹ نفر ارزیابی شده‌اند. در این مطالعه با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌گیری، ۱۰۹ نفر نمونه آماری از بیست و دو منطقه شهر تهران انتخاب شدند. جهت انتخاب حجم نمونه از رابطه کوکران استفاده گردید. در زیر رابطه کوکران و پارامترهای آن شرح داده شده است:

$$n = \frac{Nt^2 pq}{\varepsilon^2 (N-1) + t^2 pq}$$

در این رابطه داریم، n : حداقل حجم نمونه، N : حجم جامعه آماری، t : مقدار متغیر نرمال واحد متناظر با سطح اطمینان $1-\alpha$ ، 1.96 در نظر گرفته می‌شود، ε : میزان اشتباه مجاز، معادل 0.05 ، p : برآورد نسبت صفت متغیر و $1-q$.

$$n = \frac{Nt^2 pq}{\varepsilon^2 (N-1) + t^2 pq} = \frac{150 \times 1.96 \times 0.5 \times 0.5}{(0.05)^2 \times (150-1) + (1.96 \times 0.5 \times 0.5)} = 108.08 \approx 109$$

تجزیه و تحلیل داده‌ها

به منظور آزمون فرضیات تحقیق از آزمون رگرسیون تک متغیره در نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۲ استفاده شد که نتایج آن در ادامه ارائه می‌گردد.

فرضیه اصلی: سازمان‌های مردم‌نهاد در تحقق‌پذیری حکمروایی خوب شهری کلان شهر تهران نقش دارند.

جدول (۲). نتایج آزمون رگرسیون فرضیه

متغیر وابسته: حکمروایی خوب شهری					متغیر مستقل
نتیجه	سطح معناداری	آزمون t	انحراف معیار	ضریب	
پذیرش	۰۰۰ .۰	۹۱ .۳۶	۰۷۸ .۰	۸۸۶ .۲	عرض از مبدا
فرضیه	۰۰۰ .۰	۵۸ .۴	۰۲۷ .۰	۱۲۵ .۰	سازمان‌های مردم نهاد
۹۷۵ .۲۰			آماره F	تحلیل واریانس	آزمون
۰۰۰ .۰			سطح معناداری		
۵۵۳ .۰			ضریب تعیین	توان تبیین	
۵۳۲ .۰			ضریب تعیین تعدل شده		
۰۹۸ .۲			آماره دوربین-واتسن	استقلال خطا	

منبع: یافته‌های پژوهش

سطح معناداری آماره F کمتر از ۵ درصد بوده و نشان می‌دهد که فرضیه با ۹۵ درصد اطمینان پذیرفته شده و بین متغیر مستقل سازمان‌های مردم نهاد توانایی پیشی‌بینی تغییرات متغیر وابسته حکمروایی خوب شهری را دارد. همچنین با توجه به ضریب تعیین (۰.۵۵۳) می‌توان گفت که مدل ارائه شده با دقت بالایی برازش شده و از سوی دیگر، مقدار ضریب تعیین تعدیل شده (۰.۵۳۲)، گواه بر این واقعیت می‌باشد که متغیر مستقل در حدود ۵۳ درصد از تغییرات متغیر وابسته را تبیین می‌نماید. مقدار آماره دوربین-واتسون (۰.۹۸۲) نیز چون بین ۰.۱ تا ۰.۲ می‌باشد، پس می‌توان نتیجه‌گیری کرد که بین متغیرها مشکل وجود خود همبستگی سریالی در اجزای اخلاص رگرسیون وجود ندارد. سطح معنی‌داری مقدار ضریب متغیر مستقل سازمان‌های مردم نهاد نشان می‌دهد که این متغیر مستقل در مدل رگرسیونی ارائه شده بر متغیر وابسته حکمروایی خوب شهری، نقش دارد. از سوی دیگر، سطح معنی‌داری عرض از مبدا نشان می‌دهد که مدل رگرسیونی دارای عرض از مبدا نیز می‌باشد. همچنین، ضریب متغیر مستقل سازمان‌های مردم نهاد با علامت مثبت گزارش شده است و نشان دهنده رابطه مستقیم بین این ضرایب با متغیر وابسته می‌باشد. نتیجه: این فرضیه پذیرفته می‌شود.

فرضیه فرعی اول: سازمان‌های مردم نهاد در تحقق‌پذیری مشارکت کلان شهر تهران نقش دارند.

جدول (۳). نتایج آزمون رگرسیون فرضیه

متغیر وابسته: مشارکت					متغیر مستقل
نتیجه	سطح معناداری	آزمون t	انحراف معیار	ضریب	
پذیرش	۰۰۰ .۰	68.886	0.045	3.109	عرض از مبدا
فرضیه	0.002	3.125	0.049	0.153	سازمان‌های مردم نهاد
۷۶۷ .۹			آماره F	تحلیل واریانس	آزمون
۰۰۰ .۰			سطح معناداری		
۲۷۱ .۰			ضریب تعیین	توان تبیین	
۲۴۳ .۰			ضریب تعیین تعدل شده		
۱۰۸ .۲			آماره دوربین-واتسن	استقلال خطا	

منبع: یافته‌های پژوهش

سطح معناداری آماره F کمتر از ۵ درصد بوده و نشان می‌دهد که فرضیه با ۹۵ درصد اطمینان پذیرفته شده و بین متغیر مستقل سازمان‌های مردم نهاد توانایی پیشی‌بینی تغییرات متغیر وابسته مشارکت را دارد. همچنین با توجه به ضریب تعیین (۰.۲۷۱) می‌توان گفت که مدل ارائه شده با دقت بالایی برازش شده و از سوی دیگر، مقدار ضریب تعیین تعدیل شده (۰.۲۴۳)، گواه بر این واقعیت می‌باشد که متغیر مستقل در حدود ۲۴ درصد از تغییرات متغیر وابسته را تبیین می‌نماید. مقدار آماره دوربین-واتسون (۰.۱۰۸) نیز چون بین ۰.۱ تا ۰.۲ می‌باشد، پس می‌توان نتیجه‌گیری کرد که بین متغیرها مشکل وجود خود همبستگی سریالی در اجزای اخلاص رگرسیون وجود ندارد. سطح معنی‌داری مقدار ضریب متغیر مستقل سازمان‌های مردم نهاد نشان می‌دهد که این متغیر مستقل در مدل رگرسیونی ارائه شده بر متغیر وابسته مشارکت، نقش دارد. از سوی دیگر، سطح معنی‌داری عرض از مبدا نشان می‌دهد که مدل رگرسیونی دارای

عرض از مبدا نیز می‌باشد. همچنین، ضریب متغیر مستقل سازمان‌های مردم‌نهاد با علامت مثبت گزارش شده است و نشان دهنده رابطه مستقیم بین این ضرایب با متغیر وابسته می‌باشد. نتیجه: این فرضیه پذیرفته می‌شود.

فرضیه فرعی دوم: سازمان‌های مردم‌نهاد در تحقق‌پذیری قابلیت اطمینان کلان شهر تهران نقش دارند.

جدول (۴). نتایج آزمون رگرسیون فرضیه

متغیر وابسته: قابلیت اطمینان					متغیر مستقل
نتیجه	سطح معناداری	آزمون t	انحراف معیار	ضریب	
عدم پذیرش	۰۰۰ .۰	33. 474	0. 092	3. 066	عرض از مبدا
فرضیه	۷۳۴ .۰	1. 818	0. 04	0. 072	سازمان‌های مردم‌نهاد
۳۰۶ .۳			آماره F	تحلیل واریانس	آزمون
۰۰۰ .۰			سطح معناداری		
۴۷۵ .۰			ضریب تعیین	توان تبیین	
۴۶۱ .۰			ضریب تعیین تعدل شده		
۰۹۷ .۲			آماره دوربین-واتسون	استقلال خطا	

منبع: یافته‌های پژوهش

سطح معناداری آماره F کمتر از ۵ درصد بوده و نشان می‌دهد که فرضیه با ۹۵ درصد اطمینان پذیرفته شده و بین متغیر مستقل سازمان‌های مردم‌نهاد توانایی پیش‌بینی تغییرات متغیر وابسته قابلیت اطمینان را دارد. همچنین با توجه به ضریب تعیین (۰.۴۷۵) می‌توان گفت که مدل ارائه شده با دقت بالایی برازش شده و از سوی دیگر، مقدار ضریب تعیین تعدیل شده (۰.۴۶۱)، گواه بر این واقعیت می‌باشد که متغیر مستقل در حدود ۴۶ درصد از تغییرات متغیر وابسته را تبیین می‌نماید. مقدار آماره دوربین-واتسون (۰.۰۹۷) نیز چون بین ۰.۱ تا ۰.۲ می‌باشد، پس می‌توان نتیجه‌گیری کرد که بین متغیرها مشکل وجود خود همبستگی سریالی در اجزای اخلاص رگرسیون وجود ندارد. سطح معنی‌داری مقدار ضریب متغیر مستقل سازمان‌های مردم‌نهاد نشان می‌دهد که این متغیر مستقل در مدل رگرسیونی ارائه شده بر متغیر وابسته قابلیت اطمینان، نقش ندارد. نتیجه: این فرضیه پذیرفته نمی‌شود.

فرضیه فرعی سوم: سازمان‌های مردم‌نهاد در تحقق‌پذیری شفافیت کلان شهر تهران نقش دارند.

جدول (۵). نتایج آزمون رگرسیون فرضیه

متغیر وابسته: شفافیت					متغیر مستقل
نتیجه	سطح معناداری	آزمون t	انحراف معیار	ضریب	
عدم پذیرش	۰۰۰ .۰	20. 915	0. 095	1. 99	عرض از مبدا
فرضیه	۸۳۱ .۰	13. 315	0. 024	0. 326	سازمان‌های مردم‌نهاد
۲۹ .۱۷۷			آماره F	تحلیل واریانس	آزمون
۰۰۰ .۰			سطح معناداری		
۳۳۱ .۰			ضریب تعیین	توان تبیین	
۳۲۹ .۰			ضریب تعیین تعدل شده		
۲۵۰ .۲			آماره دوربین-واتسون	استقلال خطا	

منبع: یافته‌های پژوهش

سطح معناداری آماره F کمتر از ۵ درصد بوده و نشان می‌دهد که فرضیه با ۹۵ درصد اطمینان پذیرفته شده و بین متغیر مستقل سازمان‌های مردم‌نهاد توانایی پیش‌بینی تغییرات متغیر وابسته شفافیت را دارد. همچنین با توجه به ضریب تعیین (۰.۳۳۱) می‌توان گفت که مدل ارائه شده با دقت بالایی برازش شده و از سوی دیگر، مقدار ضریب تعیین تعدیل شده (۰.۳۲۹)، گواه بر این واقعیت می‌باشد که متغیر مستقل در حدود ۳۳ درصد از تغییرات متغیر وابسته را تبیین می‌نماید. مقدار آماره دوربین-واتسون (۰.۲۵۰) نیز چون بین ۰.۱ تا ۰.۲ می‌باشد، پس می‌توان نتیجه‌گیری کرد که بین متغیرها مشکل وجود خود همبستگی سریالی در اجزای اخلاص رگرسیون وجود ندارد.

سطح معنی‌داری مقدار ضریب متغیر مستقل سازمان‌های مردم‌نهاد نشان می‌دهد که این متغیر مستقل در مدل رگرسیونی ارائه شده بر متغیر وابسته شفافیت، نقش ندارد. نتیجه: این فرضیه پذیرفته نمی‌شود.

فرضیه فرعی چهارم: سازمان‌های مردم‌نهاد در تحقق‌پذیری پاسخگویی کلان شهر تهران نقش دارند.

جدول (۶). نتایج آزمون رگرسیون فرضیه

متغیر وابسته: پاسخگویی				ضریب	متغیر مستقل
نتیجه	سطح معناداری	آزمون t	انحراف معیار		
پذیرش فرضیه	...	26.67	0.106	2.838	عرض از مبدا
	...	3.748	0.031	0.117	سازمان‌های مردم‌نهاد
۰۵۰.۱۴			آماره F	تحلیل واریانس	آزمون
...			سطح معناداری		
۲۶۸.۰			ضریب تعیین	توان تبیین	
۲۵۳.۰			ضریب تعیین تعدل شده		
۲۱۱.۲			آماره دوربین-واتسن	استقلال خطا	

منبع: یافته‌های پژوهش

سطح معناداری آماره F کمتر از ۵ درصد بوده و نشان می‌دهد که فرضیه با ۹۵ درصد اطمینان پذیرفته شده و بین متغیر مستقل سازمان‌های مردم‌نهاد توانایی پیشی‌بینی تغییرات متغیر وابسته پاسخگویی را دارد. همچنین با توجه به ضریب تعیین (۰.۲۶۸) می‌توان گفت که مدل ارائه شده با دقت بالایی برازش شده و از سوی دیگر، مقدار ضریب تعیین تعدیل شده (۰.۲۵۳)، گواه بر این واقعیت می‌باشد که متغیر مستقل در حدود ۲۵ درصد از تغییرات متغیر وابسته را تبیین می‌نمایند. مقدار آماره دوربین-واتسن (۰.۲۱۱) نیز چون بین ۰.۱ تا ۰.۲ می‌باشد، پس می‌توان نتیجه‌گیری کرد که بین متغیرها مشکل وجود خود همبستگی سریالی در اجزای اخلاص رگرسیون وجود ندارد. سطح معنی‌داری مقدار ضریب متغیر مستقل سازمان‌های مردم‌نهاد نشان می‌دهد که این متغیر مستقل در مدل رگرسیونی ارائه شده بر متغیر وابسته پاسخگویی، نقش دارد. از سوی دیگر، سطح معنی‌داری عرض از مبدا نشان می‌دهد که مدل رگرسیونی دارای عرض از مبدا نیز می‌باشد. همچنین، ضریب متغیر مستقل سازمان‌های مردم‌نهاد با علامت مثبت گزارش شده است و نشان دهنده رابطه مستقیم بین این ضرایب با متغیر وابسته می‌باشد. نتیجه: این فرضیه پذیرفته می‌شود.

فرضیه فرعی پنجم: سازمان‌های مردم‌نهاد در تحقق‌پذیری کارآئی کلان شهر تهران نقش دارند.

جدول (۷). نتایج آزمون رگرسیون فرضیه

متغیر وابسته: کارآئی				ضریب	متغیر مستقل
نتیجه	سطح معناداری	آزمون t	انحراف معیار		
عدم پذیرش فرضیه	...	24.816	0.12	2.985	عرض از مبدا
	۴۱۰.۰	2.052	0.035	0.072	سازمان‌های مردم‌نهاد
۲۰۹.۴			آماره F	تحلیل واریانس	آزمون
...			سطح معناداری		توان تبیین
۱۵۳.۰			ضریب تعیین		
۱۴۹.۰			ضریب تعیین تعدل شده		
۱۶۴.۲			آماره دوربین-واتسن	استقلال خطا	

منبع: یافته‌های پژوهش

سطح معناداری آماره F کمتر از ۵ درصد بوده و نشان می‌دهد که فرضیه با ۹۵ درصد اطمینان پذیرفته شده و بین متغیر مستقل سازمان‌های مردم‌نهاد توانایی پیشی‌بینی تغییرات متغیر وابسته کارآئی را دارد. همچنین با توجه به ضریب تعیین (۰.۱۵۳) می‌توان گفت که مدل ارائه شده با دقت بالایی برازش شده و از سوی دیگر، مقدار ضریب تعیین تعدیل شده (۰.۱۴۹)، گواه بر این واقعیت می‌باشد که متغیر مستقل در حدود ۱۵ درصد از تغییرات متغیر وابسته را تبیین می‌نمایند. مقدار آماره دوربین-واتسن (۰.۱۶۴) نیز چون بین ۰.۱ تا ۰.۲

۵.۲ می‌باشد، پس می‌توان نتیجه‌گیری کرد که بین متغیرها مشکل وجود خود همبستگی سریالی در اجزای اخلال رگرسیون وجود ندارد. سطح معنی‌داری مقدار ضریب متغیر مستقل سازمان‌های مردم‌نهاد نشان می‌دهد که این متغیر مستقل در مدل رگرسیونی ارائه شده بر متغیر وابسته کارآئی، نقش ندارد. نتیجه: این فرضیه پذیرفته نمی‌شود.

نتیجه‌گیری

هدف اصلی این مطالعه، بررسی نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در تحقق‌پذیری حکمروایی خوب شهری کلان شهر تهران بود. برای نیل به این هدف شش فرضیه ارائه گردید و با تنظیم پرسشنامه محقق ساخته و جمع‌آوری داده‌های واقعی از مدیران سازمان‌های مردم‌نهاد مناطق بیست و دو گانه کلان شهر تهران، این فرضیات مورد ارزیابی قرار گرفتند که در ادامه به تبیین نتایج به دست آمده از این فرضیات پرداخته می‌شود.

- در فرضیه اصلی بیان شد که "سازمان‌های مردم‌نهاد در تحقق‌پذیری حکمروایی خوب شهری کلان شهر تهران نقش دارند." سطح معناداری آماره F در آزمون رگرسیون نشان داد که در سطح معناداری ۹۵ درصد، سازمان‌های مردم‌نهاد توانایی بر تحقق‌پذیری حکمروایی خوب شهری در کلان شهر تهران نقش دارد. نتایج نشان می‌دهد که راه تحقق حکمروایی خوب بر عرصه شهرها بعنوان فضاهایی محلی، نیازمند بهره‌گیری از ظرفیت‌هایی است که در قانون اساسی، تجربیات یکصد ساله محلی‌گرایی (انجمن بلدی، انجمن شهر، شورای اسلامی) و تجربیات جهانی در بحث سازمان‌های مردم‌نهاد نهفته است. بطور قطع ورود به عرصه مدیریت شهرها با رویکردی مشارکتی نیازمند قالبی کارآمد است که بر حسب تجربه کشورهای پیشرفته، این قالب حکمروایی خوب شهری است که سازمان ملل بعنوان متولی سیاست‌های جهانی، برای ایجاد توسعه، آن را به تمام کشورهای دنیا پیشنهاد می‌کند. بنابراین، سازمان‌های مردم‌نهاد با افزایش سرمایه اجتماعی، افزایش پاسخگویی مدیران محلی، جذب نخبگان اجتماعی و هدایت آنان در اداره امور شهر و همچنین ایجاد همبستگی و انسجام اجتماعی در کلان شهر تهران موجبات تحقق‌پذیری حداقلی حکمروایی خوب شهری را فراهم کرده‌اند.

- در فرضیه فرعی اول بیان شد که "سازمان‌های مردم‌نهاد در تحقق‌پذیری مشارکت کلان شهر تهران نقش دارند." سطح معناداری آماره F در آزمون رگرسیون نشان داد که در سطح معناداری ۹۵ درصد، سازمان‌های مردم‌نهاد توانایی بر تحقق‌پذیری مشارکت کلان شهر تهران نقش دارد. مدیریت شهری در امر مشارکت و تفویض اختیارات، به رفع ابهامات قانونی، افزایش منابع آموزشی و پژوهشی بومی شده، نیاز دارد بنابراین، دولت می‌تواند با بازنگری در قوانین و مقررات جاری کشور و اصلاح رویه‌های اداری در این فرایند مثرتر باشد و اختیارات نهادهای مدنی همانند سازمان‌های مردم‌نهاد را افزایش داده و به مثابه حکومت‌های محلی و مطلوب و با بهره‌گیری از شاخص‌های حکمروایی خوب شهری، مشکلات مدیریت شهری را با مشارکت خود اهالی برطرف نماید.

- در فرضیه فرعی دوم بیان شد که "سازمان‌های مردم‌نهاد در تحقق‌پذیری قابلیت اطمینان کلان شهر تهران نقش دارند." سطح معناداری آماره F در آزمون رگرسیون نشان داد که در سطح معناداری ۹۵ درصد، سازمان‌های مردم‌نهاد توانایی بر تحقق‌پذیری قابلیت اطمینان کلان شهر تهران نقش ندارد. آنچه از نتایج این فرضیه بر می‌آید این است که در حال حاضر سازمان‌های مردم‌نهاد از جایگاه مناسبی برخوردار نیستند، به طوری که سرمایه اجتماعی که زیربنای هرگونه حرکتی جمعی و علی‌الخصوص فعالیت‌های داوطلبانه به شمار می‌آید در جامعه در سطح نازلی قرار دارد. لذا با وجود تمایل بالای افراد به شرکت در این گونه فعالیت‌ها، بدلیل پایین بودن سطح اعتماد و قابلیت اطمینان در جامعه و عدم وجود ارزش‌های مثبت جمعی مشترک، این تمایلات به فعالیت‌های عینی و عملی تبدیل نشده و در سطح خواسته‌های ذهنی افراد باقی مانده است. در چنین شرایطی نمی‌توان از جنبش سازمان‌های مردم‌نهاد تأثیرگذاری قابل توجهی در حوزه اعتماد و قابلیت اطمینان انتظار داشت.

- در فرضیه فرعی سوم بیان شد که "سازمان‌های مردم‌نهاد در تحقق‌پذیری شفافیت کلان شهر تهران نقش دارند." سطح معناداری آماره F در آزمون رگرسیون نشان داد که در سطح معناداری ۹۵ درصد، سازمان‌های مردم‌نهاد توانایی بر تحقق‌پذیری شفافیت

کلان شهر تهران نقش ندارد. درصد کمی از افراد در درون سازمان‌های مردم نهاد، معتقد به تأثیر گذاری این سازمان‌ها در حوزه شفافیت حاکمان هستند و به فعالیت در حوزه سازمان‌های مردم نهاد برای ایجاد شفافیت در مراجع دولتی تمایل چندانی نشان نمی‌دهند، زیرا مشکلات موجود بر سر راه فعالیت سازمان‌های مردم نهاد در تهران و نیز مخاطرات ناشی از ورود به حوزه‌های سیاسی و عدم قدرت و جایگاه این سازمان‌ها در شرایط فعلی باعث شده که از تأثیرگذاری قابل توجهی در حوزه شفافیت برخوردار نباشند. کسب موفقیت و توسعه در این امر نیازمند تنفیذ قدرت به این سازمان‌ها برای فعال کردن نظارت همگانی و افزایش شفافیت می‌باشد.

- در فرضیه فرعی چهارم بیان شد که "سازمان‌های مردم نهاد در تحقق‌پذیری پاسخگویی کلان شهر تهران نقش دارند." سطح معناداری آماره F در آزمون رگرسیون نشان داد که در سطح معناداری ۹۵ درصد، سازمان‌های مردم نهاد توانایی بر تحقق‌پذیری پاسخگویی کلان شهر تهران نقش دارد. سازمان‌های مردم نهاد با جذب نخبگان اجتماعی و هدایت آنان در اداره امور شهری موجب شدند که روحیه ی پرسشگری جامعه را افزایش دهند و این افراد با استفاده از ابزارهای نوین ارتباطی نظیر شبکه‌های اجتماعی، توانستند، پرسش خود را به گوش حاکمیت برسانند و از این طریق حکمرانان شهری مجبور به پاسخگویی شدند و این بعد مهم از حکمروایی خوب به درستی محقق گردید.

- در فرضیه فرعی پنجم بیان شد که "سازمان‌های مردم نهاد در تحقق‌پذیری کارآئی کلان شهر تهران نقش دارند." سطح معناداری آماره F در آزمون رگرسیون نشان داد که در سطح معناداری ۹۵ درصد، سازمان‌های مردم نهاد توانایی بر تحقق‌پذیری کارآئی کلان شهر تهران

نقش ندارد. عدم تأثیر سازمان‌های مردم نهاد در تحقق کارآئی مطلوب در کلان شهر تهران را می‌توان به دلایلی همچون ضعف ساختاری سازمان‌های مردم نهاد، ضعف اعتماد اجتماعی به آنان، مشکلات اقتصادی فعالیت‌های داوطلبانه، عدم کارکردهای حرفه ای سازمان‌های مردم نهاد در شکل دهی به جامعه مدنی نسبت داد.

از مجموع مواردی که در بخش پیشینه پژوهش مورد بررسی قرار گرفت برخی را می‌توان به عنوان پیش نیاز و برخی دیگر را جزء مکمل آن در تحقق حکمروایی خوب شهری قلمداد کرد. بررسی و تحقیقی که در هند در رابطه با حکمروایی شهری صورت گرفته و در آن بر تمرکز زدایی تأکید بسیاری شده بود در زمینه تحقق حکمروایی خوب شهری حائز اهمیت بسیاری است اما نباید از یاد برد که در ایجاد تمرکز زدایی در کشورمان باید هم منابع و هم اختیارات واگذار گردد. موردی که در تجربه مینیا پلیس آمریکا مورد تأیید قرار گرفت. به هر رو موارد زیر را می‌توان از مقایسه مجموع یافته‌های پژوهش با تحقیقات سایر پژوهشگران استنتاج کرد:

- توجه به پاسخگویی به عنوان یکی از معیارهای حکمروایی خوب شهری و ساز و کارهای آگاهی بخشی به عنوان کلید موفقیت برنامه‌ها

- کاهش فساد، شفافیت بوروکراسی به عنوان برخی اهداف حکمروایی شهری

- توجه به خواسته‌ها و نیازهای مردم و شهروندان و ایجاد فرصت تصمیم‌گیری و فرصت زندگی برابر برای مردم با ذکر این نکته که لازمی این امر ظرفیت سازی می‌باشد. همچنین در تکمیل این مورد باید اضافه کرد تنها فرصت برابر کفایت نمی‌کند بلکه باید توان‌ها نیز به هم نزدیک شود.

- نکته بعدی این است که لازمی موفقیت در ظرفیت سازی منوط به تقویت اصول حکمروایی می‌گردد که با توجه به مورد پیش گفته مشخص می‌گردد که بین ظرفیت سازی و تقویت حکمروایی خوب شهری ارتباط متقابل وجود دارد. به عبارتی ظرفیت سازی کمک می‌کند که تواناییهای مردم شناسایی شود. همچنین به تقویت همکاری‌های دولت با جامعه مدنی نیز یاری می‌رساند که عمدتاً در تعاریف مربوط به حکمروایی هم گنجانده شده است. لازم به یادآوری است که همراه ظرفیت سازی نیازهای ظرفیتی چون نهاد سازی، ظرفیت سازی اجتماعی (ایجاد فرصت در بخش‌های عمومی و خصوصی) نیز مطرح می‌گردد.

- اصلاحات نهادی و اصلاح ساختارها به منظور تحقق حکمروایی مطلوب

در نهایت باید به این موضوع اشاره کرد که الگو و ساختار مدیریت شهری تهران در سطوح محلی نیازمند تقویت جایگاه و نقش سازمان‌های مردم‌نهاد و مشارکت اجتماع محلی، حاکمیت چند سطحی و چند عاملی برای مدیریت شهری کارآمد و اثربخش با تقویت شاخص‌های حکمروایی شهری مشارکت شهروندان، مسوولیت‌پذیری، شفافیت، پاسخ‌گویی و کارائی می‌باشد. تقویت حکمروایی خوب شهری در مقابل رویکرد مدیریت شهری دولت محور نیازمند وجود یک عزم سیاسی و اراده قوی در سطوح بالای حاکمیت و به خصوص اعتقاد آنها به چنین الگوی مدیریتی است.

بر اساس نتایج به دست آمده از این مطالعه، می‌توان پیشنهادات زیر را ارائه نمود:

۱. برگزاری نشست‌هایی از سوی اعضای شورای اسلامی شهر تهران با اعضای مجلس شورای اسلامی در خصوص مسائل پیش روی مدیریت محلی و سازمان‌های مردم‌نهاد در شهر تهران
۲. انجام پژوهش‌های علمی برای بسط و واکاوی شاخص‌های حکمروایی خوب در تهران
۳. تعیین اهداف حکمروایی مطلوب در شهر تهران و معیارهای فعالیت این نهاد
۴. پیگیری جدی تحقق مدیریت مبتنی بر ظرفیت سازمان‌های مردم‌نهاد و ایجاد حساسیت در میان تمامی اقشار
۵. تهیه سند بالادست که جایگاه و کارکرد مدیریت محلی را مبتنی بر نظام تقسیم کار مطلوب و شرح آن در مدیریت و ساختار اجرایی کشور در چارچوب چشم‌انداز ۲۰ ساله مشخص نماید (به صورت شفاف به وظایف سازمان‌های مردم‌نهاد اشاره شود.)
۶. تعیین تکلیف و تصمیم‌گیری جدی برای تأمین منابع درآمدی پایدار و سازنده برای سازمان‌های مردم‌نهاد
۷. توسعه اختیارات، تشکیلات و بودجه‌های فرادستی برای سازمان‌های مردم‌نهاد
۸. انجام آزمایشی تحقق حکومت محلی مطلوب در شهر تهران برای یک دوره ۵ ساله و در نهایت تدوین قانونی پویا و سازگار با شرایط محیطی و سیاسی
۹. پذیرش شکل‌گیری حکمروایی مطلوب بعنوان یک اصل اساسی در مدیریت خوب شهر تهران
۱۰. جلب مشارکت‌های مردمی و افزایش سرمایه‌های اجتماعی موجود برای تحقق پایدار سیاست‌های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی در حوزه شهر تهران
۱۱. پیروی از سیاست‌هایی که بر مبنای آن، کلیت منطقه کلان شهری تهران از کارایی و اثر بخشی لازم برخوردار باشند.

منابع:

- ابدالی افشار؛ ماجدی، حمید؛ ذبیحی حسین؛ (۱۳۹۸) تبیین چارچوب مفهومی مدیریت یکپارچه شهری مبتنی بر حکمروایی خوب شهری کلانشهر تهران، *مجله نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی* « شماره ۴۵، صص ۱۷-۲۹۳
- ابراهیم زاده، عیسی و اسدیان، مرتضی (۱۳۹۲)، تحلیل و ارزیابی میزان تحقق پذیری - حکمروایی خوب شهری در ایران مورد شناسی کاشمر، *نشریه جغرافیا و آمایش شهری*، شماره ۶، ص ۶
- احمدی پور، زهرا، افتخاری، عبدالرضا، عظیمی آملی، جلالپور طارهری، مهدی (۱۳۹۱)، ارائه الگوی مناسب حکمروایی خوب روستای در ایران، *جغرافیا، ژئوپلیتیک*، شماره ۲۶، صص ۱-۲۶.
- برک پور، ناصر و اسدی، ایرج (۱۳۸۸). *مدیریت و حکمروایی شهری*. تهران، دانشگاه هنر. معاونت پژوهشی
- برک پور، ناصر (۱۳۸۵)، حکمروایی خوب شهری و نظام اداره شهر ها در ایران، *مجموعه مقالات کنفرانس برنامه‌ریزی و مدیریت شهری*، صص ۴۹۱-۵۷۱.
- بوچانی، محمد حسین (۱۳۸۶)، *لزوم یا زیننی محتوایی مدیریت کلان شهر*، روزنامه اعتماد، شماره ۱، ص ۴
- پرهیزگار، اکبر و کاظمیان، غلامرضا (۱۳۸۴)، «رویکرد حکمروایی شهری و ضرورت آن در منطقه کلان شهری تهران»، *فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی*، شماره ۱۶، صص ۲۹-۴۹
- پورمحمدی محمدرضا، حسین زاده دلیر کریم، پیری عیسی (۱۳۸۹) حکمروایی مطلوب شهری بر بنیان سرمایه اجتماعی: آزمون نظم نهادی - فضایی ارتباطی و فاعلیت مندی غیر اقتصادی مطالعه موردی: کلان شهر تبریز، *نشریه مطالعات جغرافیایی مناطق خشک*، شماره ۱، صص ۳۵-۵۲
- رزینی، محسن، وروایی، اکبر، غلامی، احسان (۱۳۹۷)، *تاثیر مشارکت سازمان‌های مردم نهاد در ارتقای ایمنی ترافیک تهران بزرگ*، پیاپی ۵۱، صص ۸۵-۱۰۸.
- روستایی، شهریور؛ اندستا، فروغ؛ (۱۳۹۷) امکان‌سنجی کاربرد مدل حکمروایی شهری مشارکتی در سطح واحد همسایگی برنامه NBN در تبریز (مطالعه موردی: منطقه ۲) *مجله: پژوهش‌های جغرافیایی برنامه‌ریزی شهری*، دوره ششم صص ۶۷۵ - ۶۹۴
- صرافی، مظفر (۱۳۸۷)، « ساماندهی سکونتگاه‌های غیر رسمی کشور در پرتو حکمروایی خوب شهری»، *نشریه هفت شهر*، شماره ۲۴-۲۳، صص ۱۲-۴
- صمدی میار کلایی، حسین؛ صمدی میار کلایی، حمزه (۱۳۹۵)، ارتقاء سطح تعهد سازمانی در سازمان‌های مردم نهاد: تبیین نقش راهبردی رضایت شغلی از طریق مدل معادلات ساختاری. *جامعه‌شناسی نهاد اجتماعی*، ۳ (۸)، صص ۱۳۳-۱۵۷.
- محبوبی، سحر؛ : حبیبی، داوود؛ (۱۳۹۸) تبیین رابطه حکمروایی خوب شهری و رضایتمندی شهروندان از عملکرد شهرداری (مطالعه موردی: شهر دوگنبدان) *مجله: مطالعات محیطی هفت حصار* شماره ۳۰، صص ۴۷ تا ۵۸
- مشکینی ابوالفضل، پورموسوی سید موسی، موذن سهراب (۱۳۹۳) ارزیابی الگوی مدیریت محله مبتنی بر شاخصهای حکمروایی مطلوب شهری مطالعه موردی: محله اوین، تهران، *فصلنامه مطالعات شهری*، دوره ۲، شماره ۶ صص ۴۲-۳۱
- مقیمی، سید محمد، (۱۳۸۰)، *مدیریت دولتی و سازمانهای محلی با نگاه ی به ایران*، دانش مدیریت، شماره ۵۵، سال چهاردهم صص ۱۹۴-۱۵۷
- موحد، علی، کمان رودی، موسی، ساسان پور، فرزانه، قاسمی، سجاد (۱۳۹۴)، *بررسی حکمروایی خوب شهری در مرحله‌های شهری (مورد مطالعه منطقه ۱۹ شهرداری تهران)*، سال ۲، شماره ۷، صص ۱۴۷-۱۷۶.
- موسوی، میر طاهر (۱۳۹۱)، *درآمدی بر مشارکت اجتماعی*. تهران: انتشارات جامعه‌شناسان، ص ۸
- مهارتی، یعقوب، هنزایی، وحید، حمیدی، مجتبی (۱۳۹۱)، ارزیابی برنامه‌ریزی راهبردی بر اساس حکمروایی خوب شهری، *مطالعه تطبیقی برنامه‌ریزی‌های تهران و مشهد*، چهارمین کنفرانس برنامه‌ریزی و مدیریت شهری، مشهد مقدس، ص ۵
- وحید، مجید، حبیبی، مسعود (۱۳۹۵)، *ارزیابی نهادی حکمروایی شهری در تهران با تاکید بر نظارت همگانی*، دوره ۲، شماره ۴، صص ۷۱-۸۷.

- وروایی، اکبر، محمدی، همت، نوریان، ایوب (۱۳۹۵)، مشارکت سازمان‌های مردم‌نهاد در فرآیند کیفی، فصلنامه حقوق خصوصی و کیفی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، شماره ۲۸، صص ۲۷-۴۳.
- یغفوری، حسین، اسکندری ثانی، محمد، ارشد، حامد (۱۳۹۵)، تحلیل جایگاه حکمروایی سایسته شهری و برنامه‌ریزی راهبردی آن (مطالعه موردی: شهر بیرجند)، دوره ۴، شماره ۳، صص ۴۱۱-۴۲۹.
- Bhuiyan S. H. (۲۰۱۰), A crisis in governance: urban solid waste management in Bangladesh, Habitat international, No. ۳۴, pp: ۱۲۵- ۱۳۳.
- Blair, Harry, (2000), Participation and Accountability at the Periphery: Democratic Local Governance in Six Countries, World Development, Vol. 28, No. 1, PP: 21-39, Elsevier Science Ltd.
- Johnson, Ronal. W. & Minis, Jr. & Henry. P. , (2007), To Ward Democratic Decentralization: Approaches to Promoting Good Governance, Near East Burrean. USAID, Washington D. C. , P1.
- Kareem, Elbayar. (۲۰۰۵). NGO Laws in Selected Arab States International, Journal of Not for-Profit Law , vol. ۷, no. ۴, September. pp6
- Karns, M. P. (۲۰۱۶). Nongovernmental organization. . Retrieved from <https://www.britannica.com/topic/nongovernmental-organization>, pp5-7
- Kennedy Stewart (2006), Designing good urban governance indicators: The importance of citizen participation and its evaluation in Greater Vancouver , Graduate Public Policy Program, Simon Fraser University,
- Market-Civic Nexus January 18-19, 2007, Halle Program on Governance Emory University Atlanta, GA, pp. 1- 20
- Mollick. Abdus Subhan, Rahman. Md. Khalilur, Khan. Md. Nabiul Islam, Sadath. Md. Nazmus ,(۲۰۱۸), Evaluation of good governance in a participatory forestry program: A case study in Madhupur Sal forests of Bangladesh, Forest Policy and Economics ۹۵(۲۰۱۸) ۱۲۳-۱۳۷
- Mossberger, K. (2007), "The many meaning of how should we develop research and theory?" , Prepared for Presentation at: A Global Look at Urban and Regional Governance The State-
- Plumptre, Tim & Graham, Johns. , (1999), Governance and Good Governance International and Aboriginal Perspectives, Policy Brief. No. 12, Institution on Governance, Ottawa, Canada, P. 1-27.
- Sadashiva m. (۲۰۰۸), Effects of civil society on urban planning and governance in Mysore, India, Doctoral thesis, Technical university of Dortmund, pp9-11
- Sheng, Y. K. (۲۰۱۰). "Good Governance in Southeast Asia", Environment and Urbanization ASIA, ۱, ۱۳۱ :۲-۱۴۷.
- Turner, R. A. , Fitzsimmons, C. , Forster, J. , Mahon, R. , Peterson, A. , & Stead, S. M. (۲۰۱۴). Measuring good governance for complex ecosystems: Perceptions of coral reef-dependent communities in the Caribbean. Global Environmental Change, ۲۹, ۱۰۵-۱۱۷.
- UNDP (2000). Characteristics of Good governance. The Urban Governance initiative TUGi.
- Young, R. F. (۲۰۱۱). Planting the living city: Best practices in planning green infrastructure— Results from major US cities. Journal of the American Planning Association, ۷۷(۴), ۳۶۸-۳۸۱.

- Yousaf . Momna, Ihsan. Fareeha, Ellahi. Abida ,(۲۰۱۵), Exploring the impact of good governance on citizens' trust in Pakistan, Government Information Quarterly xxx (۲۰۱۵) , ۱۰-۱
- www.unescap.org
- www.cek.ef.uni-lj.si